

Stärker Skolinspektionen kvalitén i svensk skola?

Skolinspektionen ska bidra till att stärka kvaliteten i den svenska skolan genom sin inspektionsverksamhet. Hittills har dock få utvärderingar gjorts på hur väl Skolinspektionen möter denna målbild och de flesta av dessa är av en deskriptiv natur. I denna artikel analyseras effekterna av svenska skolinspektioner mellan åren 2017–21 med en kvasiexperimentell studie på ett utfallsmått relaterat till skolors studieresultat. Resultaten indikerar en försumbar effekt av inspektioner på skolornas studieresultat.

Skolinspektionens uppdrag är att se till att skolhuvudmännen sköter sina verksamheter efter gällande lagar och förordningar (Skolinspektionen 2020:1). Detta uppdrag uttrycks något annorlunda i Skolinspektionens övergripande målbild (2021, s 7) ”En skola där alla barn och elever oavsett kön får en god kvalitet i sin utbildning, en likvärdig utbildning och kunskaper i en stimulerande och trygg miljö. Alla barn och elever ska ges möjlighet att utvecklas så långt som möjligt utifrån sina förutsättningar.” Denna målbild översätts till målformuleringar på inspektionens hemsida (Skolinspektionen 2020:2) där det första målet formuleras till att ”Vår inspektion påverkar och stärker kvaliteten i svensk skola”. Kvalitetsaspekten kan tolkas som att Skolinspektionen i förlängningen ska bidra till att utbildningen ska bli bättre. Utan att trassla in sig för djupt i begreppet kvalitet i skolans sammanhang är det inte kontroversiellt att hävda att det är relaterat till lärande och bildningen (humankapitalutveckling), vilket ofta mäts med resultatmått för skolan (provresultat, betyg etc). Att Skolinspektionen bedriver skolutveckling är kanske inte det de flesta associerar med myndigheten, men likväl är detta ett högst verkligt mål. Frågan återstår hur väl Skolinspektionen levererar på sitt kvalitetsstärkande uppdrag.

1. Vad säger forskningen om skolinspektioners effekt på studieresultat?

I den internationella forskningen kring huruvida skolinspektioners inspektionsbesök påverkar studieresultat framträder ingen tydlig bild. De två stora översikter som har genomförts finner inget som entydigt visar en kausal relation mellan skolinspektionsbesök och studieresultat. En metaanalys av Hofer m fl (2020) visar att de flesta studier (58 procent) indikerar en statistiskt insignifikant effekt mellan skolinspektioner och olika skolförbättringsmått. De Wolf and Janssens (2007) konstaterar att flera av de empiriska

AXEL NORGRÉN

är forskningsassistent vid Center for Educational Leadership and Excellence (CELE) på Handelshögskolan i Stockholm och har en masterexamen i nationalekonomi från Linköpings universitet.

Axel.norgren@hhs.se

Tack till de anställda på Skolinspektionen som har tagit sig tid till att svara på mina frågor och bistått mig på andra sätt. Jag vill även rikta ett tack till Abiel Sebhata, Rickard Björnemalm, Stefan Arora-Jonsson, Rebecca Persson, Karl Wennberg, Olof Ejermo och Erik Liss för era synpunkter och behjälplighet.

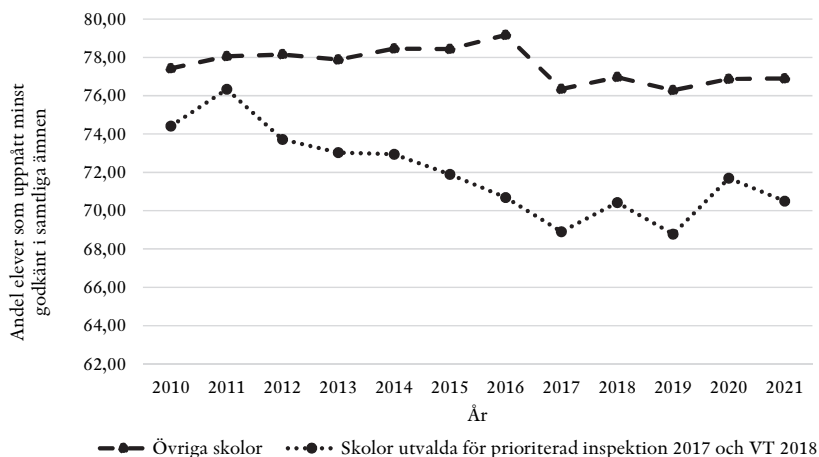
studier som har genomförts i Storbritannien visar att skolinspektionsbesök påverkar studieresultaten negativt på kort sikt. Sammantaget är det svårt att dra några vetenskapliga slutsatser om skolinspektioners effektivitet. Resultaten skiljer sig åt mellan studier beroende på metod, inspektionssystemets karaktäristik och andra kontextuella faktorer.

Vad gäller vår egen svenska skolinspektion framträder ett mycket tydligare orsakssamband, i alla fall enligt de få studier som finns i dag. Pedagogikprofessorn Jan-Eric Gustafsson (2014) är den ende som med en trovärdig forskningsdesign har utvärderat Skolinspektionens effektivitet. Han hittar positiva effekter av Skolinspektionens inspektioner på processer på skolnivå som är associerade med skolförbättringar.

Skolinspektionen lät Strategirådet (2016) utvärdera effektlogiken i inspektionsprocessen kvalitativt och fann att Skolinspektionens arbetsmetodik var väl utformad för dess avsedda mål. Skolinspektionen utvärderar även sig själv kontinuerligt via uppföljningsenkäter till rektorerna på skolorna de inspekterar, där en stor del av rektorerna menar att inspektionsbesöken har hjälpt och kommer hjälpa dem med att utveckla den pedagogiska verksamheten till det bättre (Skolinspektionen årsredovisning 2017, 2018, 2019).

De svenska utvärderingarna baseras samtliga på intervjudata från rektorer och skolledare. Detta behöver inte vara ett problem *per se* men bör såklart beaktas då Skolinspektionen bygger en stor del av sin legitimitet på dessa utvärderingar. Intervjudata kan likt andra datakällor ha flera felkällor. Detta är något som även tas upp som problematiskt i Hofer m fl (2020), som menar att intervjudata är överrepresenterat i den internationella forskningen kring skolinspektioner och bör kompletteras av andra datakällor. De Wolf och Janssens (2007) påvisar också en stor skillnad i resultat när effekter om parternas upplevda nöjdhet undersöks, jämfört med när undersökningen rör utbildningsresultat. Det är en tveksam undersökningsmetod där den utvärderade tillfrågas, av ansvarsutkrävandes myndighet, om denne är nöjd. Existerande utvärderingar bör därför kompletteras med en analys baserad på någon annan datakälla än intervjudata. Här är studieresultat som utfallsmått önskvärt dels för jämförbarhet med tidigare internationella studier, dels därför att det ligger närmare verksamhetens övergripande mål än exempelvis rektorers upplevda nöjdhet.

Den oklara bilden i internationella studier av skolinspektioners effekt på studieresultat samt den skrala tillgången på svenska studier innebär att det är intressant att undersöka den svenska Skolinspektionens inspektionsverksamhet och huruvida den lever upp till sitt mål om resultatförbättring i skolan. I denna artikel analyseras denna potentiella effekt med svenska data. Resultaten bör dock betraktas som preliminära eftersom studien inte granskats för publicering i en vetenskaplig tidskrift.

Figur 1
Skillnaden i studieresultat mellan en "vanlig" skola och en skola som väljs ut för prioriterad inspektion

Källa: Skolverket (2022).

2. Studiedesign

En trolig anledning till att Skolinspektionen inte har utvärderats är svårigheten i att isolera orsakssambandet mellan inspektionstillfälle och utfallsmått. I samband med den fleråriga tillsynscykel som påbörjades 2015 övergick Skolinspektionen till att fokusera på de skolor som har högst utvecklingsbehov (Skolinspektionen årsredovisning 2015). Detta gör det svårt att uppskatta effekten av en inspektion på exempelvis studieresultaten då de skolor som väljs ut för inspektion skiljer sig från genomsnittet på en rad punkter, däribland just studieresultat, vilket går att utläsa i figur 1.

Skolor som får en prioriterad tillsyn väljs ut genom en risk- och väsentlighetsanalys (Skolinspektionen årsredovisning 2015).¹ Risk- och väsentlighetsanalysen bygger på flera komponenter, bl a på kunskapsresultat och svar på frågor om trygghet och rektorns ledarskap (Skolinspektionen årsredovisning 2015; Skolinspektionen 2020:3).

Eftersom detta omöjliggör en jämförelse av de skolor som inspekteras med ett slumpmässigt urval av skolor som inte har inspekterats krävs en annan metodik. I den studie som redovisas här jämförs i stället de inspekterade skolorna med en kontrollgrupp som är identisk med den inspekterade gruppen i den karaktäristik som skulle kunna tänkas påverka framtida studieresultat. Detta görs med en kvasiexperimentell metod som heter *propensity score matching* (Rosenbaum och Rubin 1983). En sådan metod är lämplig när randomiserade experiment inte är möjliga och det finns en rik kunskap om hur urvalet av de enheter som får en intervention görs. I detta fall finns det en hel del material att tillgå om hur Skolinspektionen utformat den risk- och väsentlighetsanalys som styr vilka skolor som väljs ut för inspektion. Kunskap om detta inhämtas genom direkt kontakt med Skolinspektionen

¹ Fokuset för denna studie ligger på det som kallas prioriterad tillsyn då detta var den huvudsakliga inspektionsformen under den aktuella tillsynsnyckeln.

samt skriftligt material som årsrapporter, årsredovisningar och myndighetens hemsida.

Studiens interventionsgrupp är begränsad till de kommunala högstadieskolor som fick prioriterad tillsyn under kalenderåret 2017 eller vårterminen 2018. Avgränsningen i tid grundar sig i flera avvägningar. Primärt har tillsynsnyckeln 2015 (fr o m 2015 t o m vårterminen 2018) varit av intresse då den ligger i relativ närtid samtidigt som effekter kan följas under några efterföljande år. Inom denna cykel har år 2017 och vårterminen 2018 valts eftersom ett flertal inspektioner genomfördes inom ett kort tidsspann. År 2018 är brytpunkten för en ny inspektionscykel och därmed finns en naturlig variation i antalet inspektioner efter 2018 som kan utnyttjas i studien. De skolor som blev inspekterade 2017 och 2018 löper också lägre risk att bli granskade i närtid under perioden 2019–21 än skolor som inspekterades 2015 och 2016.²

Interventionsgruppen består av 78 kommunala skolor som fått prioriterad tillsyn under den angivna studieperioden. Detta motsvarar ca fem-tio procent av alla kommunala högstadieskolor vid tillfället. Tyvärr har datamaterialet begränsats av ofullständiga datakällor.³ De primära datakällorna till utfalls- och interventionsvariablerna kommer från Skolverket (2022) och Skolinspektionen och är så gott som fullständiga. De variabler som saknar data kommer främst från skolenkäten som genomförs av Skolinspektionen och används till matchningsförfarandet. Bortfallet i Skolenkäten beror rimligtvis delvis på frånvaro vilket kan antas till en del vara styrt av slumpen. Det kan ändå inte uteslutas att andra faktorer också kan påverka bortfallet. Skolinspektionen själva bedömer tillförlitligheten i de enkätdata de samlat in som god och har enligt dem en stor variation över utförare, geografi och skolenheter inom kommunen (Skolinspektionen Fakta om skolenkäten 2021).

Efter matchningen används ekonomiska modeller för att skatta effekten på utbildningsresultat av ett inspektionsbesök från Skolinspektionen. Här finns ytterligare en chans att kontrollera för eventuella skillnader som skapar snedvridande effekter mellan skolorna.

3. Matchning

Till matchningsförfarandet används flera variabler. Detta delvis i ett försök att imitera den risk- och väsentlighetsanalys som styr urvalet av skolor som inspekteras, men även för att inkludera andra variabler som enligt litteratu-

² Enbart kommunala skolor har valts ut för analysen då samtliga friskolor blivit inspekterade i någon form under tillsynsnyckeln. Fristående skolor som inte fått en prioriterad tillsyn har fått en s k bastillsyn vilket komplicerar jämförelsen mellan dem. De är dessutom relativt få och mycket heterogena i uppvisade risk signaler vilket försvårar matchningsförfarandet. Detta är en begränsning av denna studie.

³ Saknade datapunkter har hanterats med en kombination av *multiple imputation* (för variabeln *Rektorns ledarskap* som har ca 23 procent saknade observationer) eller *listwise deletion* (för övriga saknade data, alla med färre än tio procent saknade observationer).

ren kan vara relaterade till utfallet (Stuart 2010). Här blir det aningen komplext då utfallet i fråga (studieresultat) är en av de främsta faktorerna i risk- och väsentlighetsanalysen. Mer specifikt används andel elever med minst godkänt (betyget E) i samtliga ämnen när de tar examen från grundskolan som mått på studieresultat (Skolinspektionen årsredovisning 2015; Skolinspektionen 2020:3). Det framgår även från figur 1 att andelen godkända elever är en viktig skillnad mellan skolorna som inspekteras och skolorna som inte inspekteras. Därför väljs skolans tidigare *studieresultat* ut som variabel inför matchning, i termer av andel elever med minst godkänt (betyget E) i samtliga ämnen när de tar examen från grundskolan.⁴ Vidare används två variabler relaterade till skolornas elevbakgrund som förklarar ca 60 procent av variationen i studieresultatet mellan skolor (Skolverket 2022). Dessa är *föräldrarnas utbildningsbakgrund* och *andel nyinvandrade elever*.⁵

Utöver dessa bakgrundsfaktorer påverkas urvalet av skolor av några andra riskfaktorer som inkluderas i analysen. Två sådana är *rektorns ledarskap* samt *trygghet* (Skolinspektionen årsredovisning 2015; Skolinspektionen 2020:3).⁶ Därtill används en variabel för *antal anmälningar*. Denna utgör en anledning till inspektion enligt Skolinspektionen (2020:3).⁷

Som framgår av tabell 1 finns det flera skillnader mellan inspekterade och icke-inspekterade kommunala högstadieskolor i de variabler som inkluderas i analysen. De skolor som inspekteras (78 st) har ett mer än dubbelt så högt riskvärde (*propensity score*) som övriga skolor (546 st) och skiljer sig på samtliga variabler. De inspekterade skolorna har elever som i högre grad är nyinvandrade och i lägre grad högutbildade föräldrar. Dessa elever upplever även skolan som mer otrygg. Vidare betraktas rektorn av lärarna som en sämre pedagogisk ledare än en ”genomsnittlig” rektor och skolan får fler anmälningar till Skolinspektionen.

De skolor som kan ingå i kontrollgruppen består av 546 kommunala högstadieskolor som inte blivit inspekterade mellan åren 2015–21. Detta motsvarar ca hälften av alla kommunala högstadieskolor i Sverige. Ur

⁴ Denna variabel hämtas från Skolverket (2022) och operationaliseras som ett medelvärde av åren 2015 och 2016. Dessa år ligger närmast inspektionsperioden och har även sannolikt haft störst betydelse för urvalet (som framgår av figur 1 är skillnaden i nivå mellan inspekterade och ”vanliga” skolor som störst dessa år).

⁵ Variabeln *föräldrarnas utbildningsbakgrund* uppmäts som elevernas föräldrars genomsnittliga utbildningsnivå (den poängsätts med 1, 2 och 3 där 1 motsvarar genomgången grundskola, 2 motsvarar genomgången gymnasium och 3 motsvarar genomgången eftergymnasial utbildning). För denna variabel används år 2016. Variabeln *andel nyinvandrade elever* anger andelen elever på skolan som folkbokförs i Sverige de senaste fyra åren. Denna variabel använts också för år 2016. Båda dessa variabler hämtas från Skolverkets databas (Skolverket 2022).

⁶ *Rektorns ledarskap* och *trygghet* hämtas från Skolinspektionens skolenkäter. Här används frågekategorins index med värden mellan 0–10 (Skolinspektionen 2020:4). För denna variabel har lejonparten av de data som använts hämtats från åren 2015 och 2016 men kompletterats med data från 2013, 2015 och i sista fall värterminen 2017 när data saknats.

⁷ Variabeln operationaliseras som ett medelvärde av antalet anmälningar under 2015 t o m 2017. Data hämtas även från det aktuella inspektionsåret då anmälningarna är något som Skolinspektionen reagerar relativt snabbt på (Skolinspektionen årsredovisning 2017; Skolinspektionen 2020:3). Data över anmälningar hämtas från Skolinspektionen.

Tabell 1
Skillnader i matchningsvariablerna före matchning

	Medelvärde inspekterade	Medelvärde kontrollgrupp	Standardiserad medelvärdeskillnad	Varianskvot
Riskvärde (<i>propensity score</i>)	0,252	0,107	0,803	3,352
Studieresultat	70,699	79,696	- 0,649	1,692
Föräldrarnas utbildning	2,130	2,276	- 0,701	1,034
Andel nyinvandrade	7,051	4,302	0,389	2,055
Rektorns ledarskap	6,839	7,368	- 0,476	1,218
Trygghet	7,860	8,039	- 0,290	1,491
Antal anmälningar	1,402	0,866	0,335	2,442

Källa: Egna beräkningar.

Tabell 2
Skillnader i matchningsvariablerna efter matchning

	Medelvärde inspekterade	Medelvärde kontrollgrupp	Standardiserad medelvärdesskillnad	Varianskvot
Riskvärde (<i>propensity score</i>)	0,252	0,236	0,088	1,377
Studieresultat	70,699	71,071	- 0,027	1,254
Föräldrarnas utbildning	2,130	2,127	0,012	1,478
Andel nyinvandrade	7,051	7,641	- 0,083	1,069
Rektorns ledarskap	6,839	6,914	- 0,067	1,029
Trygghet	7,860	7,886	- 0,042	1,314
Antal anmälningar	1,402	1,363	0,024	1,139

Källa: Egna beräkningar.

denna pool väljs 78 liknande skolor ut till kontrollgruppen vilket ger en kvot för matchningen på ca sju möjliga jämförelseskolor per inspekterad skola. Matchningen utförs med en ”närmaste granne-metodik” där varje inspekterad skola matchas med en skola som inte är inspekterad utifrån principen att den ligger närmast den inspekterade skolan i riskvärde (Stuart m fl 2011).

Tabell 2 visar en betydligt bättre balans mellan kontroll- och inspektionsgruppen. För att den metod som används här ska fungera väl bör den standardiserade medelvärdesskillnaden vara så nära 0 som möjligt (med rekommenderad avvikelse på max 0,1) och varianskvoten vara så nära 1 som möjligt (Stuart m fl 2011).⁸ Det standardiserade medelvärdet har nu en avvikelse under 0,1 för samtliga variabler och för en majoritet av vari-

⁸ Den standardiserade medelvärdesskillnaden visar genomsnittliga skillnader i variablerna och varianskvoten på skillnader i de variablernas statistiska fördelning med hänsyn till variansen.

ablerna är den under 0,05. Varianskvoterna är även genomgående låga och ingen noteras på några avsevärda avvikelser. Som ytterligare kontroll jämförs skolstorleken före och efter matchningen och där skiljer det sig enbart med i genomsnitt fem elever på skolan (240 mot 245 elever). Sammantaget är detta en indikation på en lyckad matchning där vi inte längre kan särskilja inspekterade skolor från kontrollskolor på annat än inspektionstillfället. De bakomliggande faktorerna som kan tänkas påverka urvalsmekanismen samt utfallsvariabelns utveckling över tid är nu liknande hos dessa skolor vilket gör dem jämförbara.

4. Resultat

För att undersöka effekten av ett inspektionstillfälle estimeras flera tvärsnittsregressioner. Dessa bygger på Skolverkets SALSA-modell (Skolverket 2022). Därför inkluderas variablerna *föräldrarnas utbildning*, *andel nyinvandrade* samt *andelen pojkar* för de aktuella åren i modellen för att ytterligare kontrollera för faktorer som skulle kunna förklara uppkomna skillnader mellan kontroll- och inspektionsgruppens studieresultat. Utöver detta inkluderas även en kontrollvariabel som visar om skolan har fått en *regelbunden kvalitetsgranskning* eller ej under åren 2018 eller 2019.⁹ Slutligen inkluderas en variabel som indikerar ifall skolan blivit tilldelad en *inspektion* eller ej mellan 2017 t o m vårterminen 2018. Denna variabel visar huruvida det finns en effekt av en inspektion på studieresultaten för de skolor som väljs ut för inspektion.¹⁰ Utfallsvariabeln är andelen elever som lämnat årskurs 9 med fullständiga betyg i samtliga ämnen.

De år som används i tvärsnittsregressionerna är 2019 och 2021. 2019 är det första år då inspektioner (vår interventionsvariabel) inte gjorts under studerat år. 2020 exkluderas på grund av möjliga felkällor från pandemin. 2021 får betraktas som ett mer ”normalt” år. Detta gör att 2019 ligger ca noll–två år från inspektionstillfället och 2021 som ca två–fyra år efter inspektionstillfället.¹¹

Resultaten från tvärsnittsregressionen för år 2019 påvisar en statistiskt signifikant negativ effekt av Skolinspektionens inspektioner på andelen elever som går ut årskurs 9 med fullständiga betyg.¹² Kommunala hög-

⁹ Regelbunden kvalitetsgranskning är Skolinspektionens nya utvärderings- och stödförande sedan år 2018 (Skolinspektionen 2022). Regelbundna kvalitetsgranskningar samt vanliga inspektioner genomfördes i lägre utsträckning och dessutom på distans fr o m år 2020 och framåt och därför snedvrids inte analysen (Skolinspektionen 2021:1; Skolinspektionen 2021:2). Inga skolor som kvalitetsgranskades 2020 ingår i vare sig kontroll eller inspektionsgruppen.

¹⁰ *Average treatment effect on the treated (ATT)*.

¹¹ Utöver vanliga OLS tvärsnittmodeller så estimeras även en beta-regression som en robusthetskontroll (Ferrari och Cribari-Neto 2004). Denna statistiska modell är anpassad för när utfallsvariabeln är uttryckt i procent eller proportioner och när det finns asymmetri i den statistiska fördelningen (Ferrari och Cribari-Neto 2004). Dessa presenteras inte i artikeln då de inte påvisar några nya resultat utan enbart bekräftar resultaten från OLS-modellerna.

¹² Denna effekt kvarstår när beta-regressionen estimeras.

Tabell 3
OLS regression
för år 2019

<i>Utfallsvariabel: Andel elever på en skola med minst godkänt i samtliga ämnen i årskurs 9</i>	
Intercept	1,659
Inspektion	- 2,752*
Föräldrarnas utbildning	34,719***
Andel nyinvandrade	- 0,690***
Andel pojkar	- 0,033
Regelbunden kvalitetsgranskning	- 0,263
Observationer	156

Ann: *** p-värde <0,001, ** p-värde <0,01, * p-värde 0,05, kluster-robusta standardfel har använts i modellen.

Källa: Egna beräkningar.

stadieskolor som inspekteras har alltså ca en-fyra procentenheter lägre andel elever som går ut årskurs 9 med fullständiga betyg under de två närmaste åren efter inspektionstillfället jämfört med de skolor som inte inspekteras.¹³ För övriga kontrollvariabler erhålls väntade effekter.

Tidigare forskning har i vissa fall påvisat negativa effekter av inspektion på kort sikt (de Wolf and Janssens 2007) vilket skulle kunna förklaras av att inspektioner distraherar mer än vad de hjälper. Skolorna blir mer fokuserade på *window dressing* än på faktiska skolförbättringar. Liknande mekanismer i Sverige skulle kunna förklara en urvattnad och t o m skadlig inspektionseffekt på kort sikt.

Dock bör dessa resultat tolkas med försiktighet. Som en robusthetskontroll har linjära OLS-modeller estimerats på resultat från de nationella proven 2019 i matematik och engelska. En liknande negativ effekt kan inte påvisas i dessa modeller.¹⁴ Däremot visar modellerna på de nationella provresultaten att inspektioner har en icke-signifikant effekt på provresultaten på kort sikt.

Resultaten från den linjära regressionen för 2021 visar inte någon statistiskt signifikant effekt av Skolinspektionens inspektioner.¹⁵ Den eventuella negativa effekten på skolresultaten verkar inte längre hålla, skadliga sideeffekter avtar rimligtvis på sikt desto längre ifrån inspektionstillfället. Dock påvisas inga positiva effekter heller. Framför allt indikerar detta att Skolinspektionens inspektioner överlag har en försumbar effekt på skolresultat de närmaste fyra åren efter inspektionstillfället.

¹³ Koefficienten har ett standardfel på ca 1,22.

¹⁴ Detta går enbart att göra för 2019 då nationella provet ställts in i och med coronapandemin. Enbart engelska och matematik har testats då de är de ämnen som har mest fullständiga data.

¹⁵ Beta-regression visar inte heller på något statistiskt signifikant resultat.

Tabell 4
OLS-regression
för år 2021

Utfallsvariabel: Andel elever på en skola med minst godkänt i samtliga ämnen i årskurs 9

Intercept	5,586
Inspektion	- 0,305
Föräldrarnas utbildning	28,454***
Andel nyinvandrade	- 0,635***
Andel pojkar	0,105
Regelbunden kvalitetsgranskning	- 1,862
Observationer	156

Anm: *** p-värde <0,001, ** p-värde <0,01, * p-värde 0,05, kluster-robusta standardfel har använts i modellen.

Källa: Egna beräkningar.

5. Diskussion

Resultaten tyder på att Skolinspektionens inspektionsverksamhet i mångt och mycket är verkningslös när det kommer till att påverka studieresultatet. Det som dock måste tas i beaktning innan slutsatser dras är att tidshorisonten i denna studie är på sin höjd fyra år från inspektionstillfället. Detta gör att det är svårt att säga något om effekter på längre sikt. Det är kanske möjligt att de processer Skolinspektionen påverkar har en längre verknings-tid. Eftersom tidsaspekten sällan är något mer än några få år i tidigare studier så är ändå fyra års sikt relativt generöst och inget från de svenska utvärderingarna tyder på att processerna skulle vara trögare än ett par år, vilket dock såklart kan diskuteras.

Att Skolinspektionens inspektioner skulle sakna effekt på studieresultat är inget som överraskar mot bakgrund av den internationella forskningen. En majoritet av de studier som gjorts visar ingen effekt av inspektioner på studieresultat (Hofer m fl 2020). Kausala samband mellan inspektion och resultatutveckling har varit svårfångade av en rad anledningar.

Skolinspektionens metodik har även utstått hård kritik (Alvesson och Strannegård 2021) där den bl a anklagats för att inspektioner enbart leder till att skolorna ägnar sig åt en slags teaterverksamhet för att undslippa tillsyn eller lägger ned tid på att göra sig granskningsbara i stället för att ägna sig åt faktisk skolförbättring. Även om denna kritik möjligtvis har visst stöd i forskningen (de Wolf and Janssens 2007) så visar resultaten i denna studie i alla fall inte på några entydiga effekter på att Skolinspektio-nens inspektioner är skadliga för skolors resultatutveckling på kort sikt. Det kan dock ligga en viss sanning i Alvessons och Strannegårds (2021) kritik då inspektionerna inte heller verkar påverka resultatutvecklingen i positiv riktning.

Att Skolinspektionens inspektioner ska ha en direkt påverkan på stu-

dieresultatet kan te sig långsökt. Skolinspektionen som kontrollmyndighet har ett stort ansvar när det kommer till att se till att skolor följer rikets lagar. Det är mycket möjligt att Skolinspektionen fullföljer sina andra uppdrag och mål och påverkar svensk skola i en positiv riktning gällande exempelvis studiero, lärarbehörighet eller dylikt. Det var dock inte mitt syfte att undersöka det utan här är specifikt studieresultatet av intresse.

Det är mycket möjligt att kvalitetsmålet är ett för högt satt mål och det finns ett glapp mellan förväntningar på och faktiska förutsättningar för myndigheten att nå målet. Då borde möjligtvis verksamheten legitimeras på andra sätt än som medel för skolutveckling. Men i stället har Skolinspektionen fått axla en ännu tyngre mantel för detta de senaste åren genom ökade uppdrag kring kvalitetsgranskningar (Skolinspektionen 2022). Detta är kanske en mer ändamålsenlig inspektionsform som faktiskt är mer anpassad för ett syfte att lyfta studieresultat. Detta är såklart ett intressant uppslag för nya utvärderingar och vidare forskning. Och det bör även vara av intresse för beslutsfattare att reflektera över hur brett Skolinspektionens uppdrag ska vara framöver. När politiker lovar skarpare verktyg eller mer resurser till Skolinspektionen bör det även medfölja en diskussion kring Skolinspektionens syfte, fokus och måluppfyllelse.

Min studie lider av vissa brister. Generaliserbarheten av resultaten går att ifrågasätta till viss del då det enbart är kommunala högstadieskolor som undersökts. Dessa är möjligtvis inte representativa för alla skolor i Sverige eller resten av världen för den delen heller. Hanteringen av saknade datapunkter och de relativt få observationerna påverkar även generaliserbarheten. Ett inspektionsbesök är dock såklart till viss del situationsspecifikt så replikationsstudier i andra sammanhang är mycket välkomna för att få en mer fulländad bild.

Denna studie bör ses som en pusselbit i något större och ska inte på egen hand fälla en dom över varken den svenska Skolinspektionens verksamhet eller skolinspektioner i stort. Däremot åstadkommer den något nytt genom sin ansats. Att skolinspektionsbesök som intervention kan utvärderas med en kvantitativ metod, som försöker kausalt identifiera effekter på studieresultat. Detta har tidigare inte gjorts i ett svenskt sammanhang. Det bör dock åter betonas att denna studie inte granskats för publicering i en vetenskaplig tidskrift inom området och att resultaten därför bör ses med försiktighet.

Till skillnad från tidigare utvärderingar bygger denna inte på surveydata som utfallsmått. Den ökade utvärderingsmångfalden i detta fall avslöjar att orsakssambandet är mer komplext än tidigare trott. Nya studier och utvärderingar bör således uppmuntras för att fullt ut förstå processerna bakom inspektions- och kvalitetsgranskningsbesök samt eventuella effekter på studieresultat. Svensk skola bör styras, och även dess kontrollmyndighet, med evidensbaserade metoder. Framöver bör mer forskning bedrivas nationellt och internationellt på dessa områden.

- Alvesson, M och M Strannegård (2021), *Check – skolinspektionen och granskandets vedermödor*, Studentlitteratur, Lund.
- Ferrari, S och F Cribari-Neto (2004), "Beta Regression for Modelling Rates and Proportions", *Journal of Applied Statistics*, vol 31, s 799–815.
- Gustafsson, J E (2014), "Impact of School Inspections on Teaching and Learning in Primary and Secondary Education in Sweden", Technical report ISI-TL.
- Hofer, S I, D Holzberger och K Reiss (2020), "Evaluating School Inspection Effectiveness: A Systematic Research Synthesis on 30 Years of International Research", *Studies in Educational Evaluation*, vol 65, 100864.
- Rosenbaum, P R och D B Rubin (1983), "The Central Role of the Propensity Score in Observational Studies for Causal Effects", *Biometrika*, vol 70, s 41–55.
- Skolinspektionen (2020:1), "Uppdrag och verksamhet", Skolinspektionen, Stockholm, <https://www.skolinspektionen.se/om-oss/uppdrag-och-verksamhet/>.
- Skolinspektionen (2020:2), "Målbild och värdegrund", Skolinspektionen, Stockholm, <https://www.skolinspektionen.se/om-oss/uppdrag-och-verksamhet/malbild-och-vardegrund/>.
- Skolinspektionen (2020:3), "Anledning till inspektion", Skolinspektionen, Stockholm, <https://www.skolinspektionen.se/inspektion/inspektion-steg-for-steg/infor-inspektion/urval-for-inspektion/>.
- Skolinspektionen (2020:4), "Statistik från skolenkäten", Skolinspektionen, Stockholm, <https://www.skolinspektionen.se/beslut-rapporter-statistik/statistik-fran-skolenkaten/>.
- Skolinspektionen (2021:1), "Regelbunden kvalitetsgranskning 2020", Skolinspektionen, Stockholm, <https://www.skolinspektionen.se/beslut-rapporter-statistik/statistik/statistik-om-regelbunden-kvalitetsgranskning-2020/>.
- Skolinspektionen (2021:2), "Regelbunden tillsyn 2020", Skolinspektionen, Stockholm, [https://www.skolinspektionen.se/](https://www.skolinspektionen.se/beslut-rapporter-statistik/statistik/statistik-om-regelbunden-tillsyn/regelbunden-tillsyn-2020/)
- Skolinspektionen (2022), "Inspektionsformer", Skolinspektionen, Stockholm, <https://www.skolinspektionen.se/inspektion/inspektionsformer/>.
- Skolinspektionen (2015), *Årsrapport*, Skolinspektionen, Stockholm.
- Skolinspektionen (2015), *Årsredovisning*, Skolinspektionen, Stockholm.
- Skolinspektionen (2017), *Årsredovisning*, Skolinspektionen, Stockholm.
- Skolinspektionen (2018), *Årsredovisning*, Skolinspektionen, Stockholm.
- Skolinspektionen (2019), *Årsredovisning*, Skolinspektionen, Stockholm.
- Skolinspektionen (2021), *Fakta om Skolenkäten*, Skolinspektionen, Stockholm.
- Skolinspektionen (2021), *Årsredovisning*, Skolinspektionen, Stockholm.
- Skolverket (2022), "SALSA – en statistisk modell", Skolverket, Stockholm, <https://www.skolverket.se/skolutveckling/statistik/salsa-statistisk-modell>.
- Strategirådet (2016), *Hur fungerar regelbunden tillsyn? Urvärdering av Skolinspektionens modell för regelbunden tillsyn*, Strategirådet, Stockholm, februari 2016.
- Stuart, E A, G King, K Imai och D Ho (2011), "MatchIt: Nonparametric Preprocessing for Parametric Causal Inference", *Journal of Statistical Software*, vol 42, DOI:10.18637/jss.v042.i08.
- Stuart, E A (2010), "Matching Methods for Causal Inference: A Review and a Look Forward", *Statistical Science: A Review Journal of the Institute of Mathematical Statistics*, vol 25, s 1–21.
- de Wolf, I F och F J Janssens (2007), "Effects and Side Effects of Inspections and Accountability in Education: An Overview of Empirical Studies", *Oxford Review of Education*, vol 33, s 379–396.